

Vai trò của xã hội dân sự

Nguyễn Minh Phương¹

Tóm tắt: Trên thế giới và ở Việt Nam, khái niệm xã hội dân sự đang được sử dụng rộng rãi. Tuy nhiên, đang có nhiều cách hiểu khác nhau về khái niệm xã hội dân sự và về vai trò của xã hội dân sự đối với sự phát triển xã hội. Bài viết đưa ra một số quan niệm về vai trò của xã hội dân sự trên thế giới và ở Việt Nam, từ đó cho rằng xã hội dân sự có vai trò tích cực đối với sự phát triển xã hội và cần phát huy vai trò của nó; đồng thời cần khắc phục những mặt còn hạn chế.

Từ khóa: Xã hội dân sự; thế giới; Việt Nam.

Abstract: The concept of civil society is now used widely in the world and Vietnam. However, there are various ways of understanding the concept, and the role of civil society in social development. The paper provides a number of views on its role in the world and Vietnam, and then holds that it has a positive role towards social development, which is necessary to be brought into full play, while overcoming its limitations.

Keywords: Civil society; world; Vietnam.

1. Mở đầu

Trên thế giới, người ta đang nói nhiều về xã hội dân sự. Xã hội dân sự (civil society) được hiểu là các quan hệ và tổ chức liên kết người dân theo lứa tuổi, sở thích, giới tính, nghề nghiệp... với nhiều loại hình và tên gọi khác nhau (như liên hiệp, hiệp hội, hội, liên đoàn, câu lạc bộ, quỹ, viện, trung tâm, hội đồng, uỷ ban, nhóm tình nguyện...) nhằm đáp ứng nhu cầu chia sẻ niềm đam mê, mối quan tâm, giúp đỡ lẫn nhau của người dân trong cuộc sống; bảo vệ quyền, lợi ích của hội viên, thành viên và giám định, tư vấn, phản biện xã hội; tham gia cung ứng các dịch vụ công và giải quyết các vấn đề xã hội; hoạt động nhân đạo, từ thiện, v.v.. Các tổ chức xã hội dân sự được tổ chức và hoạt động theo tinh thần tự nguyện trong khuôn khổ pháp luật của nhà

nước, nhưng không phải là những cơ quan mang tính quyền lực nhà nước. Chính vì thế, các tổ chức xã hội dân sự còn được gọi là các tổ chức phi chính phủ.

Ở nhiều nước trên thế giới, xã hội dân sự được hiểu là một mảng của đời sống xã hội có tổ chức, mang tính tự nguyện, (hầu như) tự tái tạo, tự tài trợ, độc lập với nhà nước, gắn bó với nhau bằng một trật tự pháp lý hay một số nguyên tắc chung. Các tổ chức xã hội dân sự do người dân tự tổ chức để phát huy năng lực sáng tạo, hiện thực hóa các ý tưởng đề tương tác với nhà nước nhằm đạt tới một nền quản trị quốc gia minh bạch, hiệu quả và có trách nhiệm. Theo đó, xã hội dân sự có những đặc trưng

¹ Phó giáo sư, tiến sĩ, Trường Đại học Nội vụ Hà Nội. ĐT: 0904341588. Email: nmphuongvkh@yahoo.com.vn

cơ bản như: không phải là những hoạt động kinh tế tư nhân hướng theo lợi nhuận và cũng không là những hoạt động chính trị hướng vào việc chiếm lĩnh và thực thi quyền lực nhà nước; là một khu vực đa dạng bao gồm những hội, nhóm và tổ chức khác nhau. Những thành tố này có thể trở thành những đảm bảo quan trọng cho một chính sách phát triển bền vững và trong khuôn khổ hợp tác của các cơ quan nước ngoài, cần phải được ưu tiên trợ giúp tùy theo thực chất của từng tổ chức; độc lập tương đối về mặt chính trị - xã hội, và qua đó, các tổ chức có một tiềm năng quan trọng phục vụ cho tiến trình phát triển dân chủ; đóng vai trò là các thành tố “dân chủ tham gia” như là sự bổ khuyết cho các cơ quan “dân chủ đại diện”; có khả năng tiến tới tầm cỡ toàn cầu thông qua việc nối kết với những tổ chức dân sự khác trên thế giới. Với cách hiểu như trên về xã hội dân sự, vấn đề đặt ra là xã hội dân sự có vai trò tích cực hay tiêu cực? Đang có nhiều quan niệm khác nhau về vai trò của xã hội dân sự. Dưới đây là một số quan niệm về vai trò của xã hội dân sự.

2. Một số quan niệm trên thế giới về vai trò của xã hội dân sự

Theo Ngân hàng Thế giới, có ít nhất sáu lý do mà xã hội cần một khu vực phi chính phủ vững mạnh và độc lập là: “1) thực hiện quyền tự do ngôn luận và lập hội; 2) khuyến khích đa dạng và khoan dung; 3) tăng cường ổn định xã hội và tuân thủ pháp luật; 4) tính hiệu quả; 5) khiếm khuyết thị trường của khu vực công; và 6) hỗ trợ cho nền kinh tế thị trường” [6].

Theo Irene Norlund [14], có ba cách tiếp cận đối với xã hội dân sự. *Thứ nhất*

là, thuyết tân tự do. Thuyết này cho rằng, xã hội dân sự tồn tại một cách độc lập, thuộc “khu vực thứ ba”, “khu vực tự nguyện”, ở đó các công dân tự tổ chức thành nhóm và giải quyết các vấn đề phát sinh thông qua đối thoại “dân sự” và biện pháp phi bạo lực. Vai trò của các tổ chức này là kiểm soát và làm cân bằng mối quan hệ giữa nhà nước và thị trường. *Thứ hai là*, thuyết mô hình xã hội tốt lành (Good Society). Theo thuyết này xã hội dân sự là một bộ phận cấu thành xã hội, không hoàn toàn tách biệt với nhà nước, thị trường và gia đình mà nằm ở khu vực giao nhau của ba bộ phận này; ranh giới của nó cũng không rạch ròi, luôn có sự tương tác giữa nhà nước, thị trường và các tổ chức xã hội nhằm đem lại sự đồng thuận tốt lành cho mọi người. *Thứ ba là*, thuyết mô hình hậu hiện đại (Postmodern). Thuyết này xem xã hội dân sự thuộc khu vực thứ ba và đề cao vai trò chia sẻ, thông cảm và liên kết, hợp tác giữa các bên tham gia đối thoại, thảo luận.

Anirudh Krishna xác định xã hội dân sự thực hiện các chức năng ở ba cấp độ khác nhau: thể hiện những lợi ích và nhu cầu của công dân; bảo vệ quyền công dân và cung cấp hàng hoá và dịch vụ trực tiếp không dựa vào các cơ quan nhà nước. Các tổ chức xã hội dân sự có thể thực hiện chỉ một hoặc hai hay ba chức năng, tùy theo khả năng và hoàn cảnh [5].

Theo Liên minh Thế giới vì Sự tham gia của công dân (CIVICUS), xã hội dân sự là “diễn đàn giữa gia đình, nhà nước và thị trường, nơi mà mọi con người bắt tay nhau để thúc đẩy quyền lợi chung” [15, tr.6]. Theo đó, muốn cải thiện tính hiệu

quả của nhà nước, cần phải dựa vào sức mạnh tương đối của thị trường và xã hội dân sự. Các tổ chức xã hội dân sự có thể vừa là cộng sự vừa là đối thủ cạnh tranh trong việc cung ứng các dịch vụ công cộng; các tổ chức này có thể gây áp lực có ích đối với chính quyền để cải thiện việc cung cấp chất lượng các dịch vụ công cộng. Vai trò của xã hội dân sự được nhìn nhận là lấp chỗ trống giữa các cá nhân và nhà nước, gồm các nhóm tình nguyện và các hiệp hội độc lập với chính quyền. Các tổ chức xã hội dân sự hoạt động tích cực và mạnh là nền tảng cho hoạt động quản lý nhà nước có hiệu quả, tạo ra khả năng tranh luận với chính quyền, các mối quan hệ mang tính xây dựng giữa mọi người, các cơ hội để ảnh hưởng đến chính sách, bên vực người nghèo, tạo ra những cơ chế cho sự tham gia của công chúng và tham gia cung ứng dịch vụ công [8].

Theo Larry Diamond [16], xã hội dân sự là lĩnh vực của đời sống xã hội có tổ chức, mang tính tự nguyện, tự trang trải, độc lập với nhà nước và chịu sự ràng buộc bởi trật tự pháp luật hoặc hệ thống luật lệ chung do cộng đồng đặt ra. Xã hội dân sự là thực thể trung gian, nằm giữa môi trường tư và công (nhà nước), bao gồm một dải rộng các tổ chức độc lập chính thức và không chính thức ở nhiều lĩnh vực: kinh tế (các hiệp hội ngành nghề và mạng lưới sản xuất, thương mại); văn hoá (đạo đức, tôn giáo, cộng đồng và các thiết chế tổ chức khác bảo vệ các quyền, giá trị, niềm tin, tín ngưỡng, các biểu tượng cộng đồng); thông tin và giáo dục (cho việc tạo ra và phát tán, dù là vụ lợi hay phi vụ lợi, những kiến thức, ý tưởng, tin tức và thông tin công); dựa trên lợi ích

(thiết kế để thúc đẩy hay bảo vệ những lợi ích căn bản hay lợi ích vật chất chung của các thành viên); phát triển (các tổ chức kết hợp các nguồn lực cá nhân để cải thiện hạ tầng, thể chế, và chất lượng cuộc sống của cộng đồng); hướng vấn đề (các phong trào bảo vệ môi trường, quyền phụ nữ, cải cách ruộng đất, hay bảo vệ người tiêu dùng); công dân (tìm các phương tiện phi đảng phái để cải thiện hệ thống chính trị và dân chủ hoá nó thông qua việc theo dõi nhân quyền, giáo dục, vận động cử tri, giám sát, theo dõi bầu cử, các nỗ lực chống tham nhũng...).

Theo quan điểm của chủ nghĩa tự do và chủ nghĩa tự do mới, xã hội dân sự là một thực thể tồn tại độc lập, là “những hoạt động tập thể tự nguyện” mang tính cộng đồng, phân biệt với lĩnh vực riêng tư, cá nhân, gia đình và phần nào đối trọng với nhà nước nhằm bảo vệ lợi ích cộng đồng. Các tổ chức xã hội dân sự được các công dân tự do lập nên một cách tự nguyện, không bị ép buộc, dựa trên những nguyên tắc đạo đức; xã hội dân sự chăm lo những người lọt ra ngoài mạng lưới cạnh tranh tự do của thị trường nhằm góp phần hạn chế, khắc phục hậu quả xấu do thị trường gây ra và tạo cơ hội bình đẳng, hạn chế xung đột xã hội.

Các nhà lý luận dân chủ xã hội quan niệm xã hội dân sự có các chức năng: dân chủ hoá xã hội trong một số lĩnh vực hoạt động có lựa chọn; tăng cường quyền năng tác động của công dân đối với quá trình hình thành công luận; tự giúp nhau trên tình đoàn kết; có những điều chỉnh trên tinh thần dân chủ đối với hoạt động quản lý và đối với các đề án chính sách; chỉnh sửa những

hệ luy “có vấn đề” của hệ thống thị trường (gắn kết các đơn vị kinh tế đóng ở địa phương vào mạng lưới xã hội dân sự); xây dựng cơ cấu thích hợp cho hoạt động đoàn kết; hoàn thành nghĩa vụ công dân [17]. Trên thực tế, ở các nước theo chế độ dân chủ xã hội, các tổ chức xã hội dân sự là những đơn vị tạo ra phúc lợi, hạnh phúc và an sinh xã hội. Hoạt động của các tổ chức này có tầm quan trọng đặc biệt trong lĩnh vực chăm sóc sức khỏe về tinh thần và thể chất, trong việc truyền thụ kinh nghiệm cuộc sống và định hướng hành động cho các thành viên.

Những người theo chủ nghĩa cộng đồng cho rằng các giá trị truyền thống văn hóa, ngôn ngữ, tập quán sinh hoạt... là cơ sở để các thành viên trong cộng đồng liên kết với nhau nhằm hướng tới sự phát triển chung; xã hội dân sự được tạo nên từ các mối liên kết xã hội và đoàn kết xã hội, chú trọng đến lợi ích cộng đồng. Và do đó, xã hội dân sự không chỉ là các tổ chức xã hội được tổ chức chặt chẽ dưới dạng các tổ chức phi chính phủ, mà còn là các nhóm, tổ chức, mạng lưới xã hội bán chính thức hoặc không chính thức.

Những người theo “chủ nghĩa cộng hòa” cho rằng, xã hội dân sự gắn liền với xây dựng khuôn khổ pháp luật, ở đó người dân ý thức về trách nhiệm của họ đối với lĩnh vực công cộng của xã hội. Các tổ chức tự nguyện ra đời nhằm góp phần giải quyết những vấn đề của cộng đồng. Như vậy, pháp luật như là cơ sở đặc biệt quan trọng cho sự ra đời và phát triển của xã hội dân sự. Trong bất kỳ xã hội nào đều tồn tại sự khác biệt về giới, tuổi, nghề nghiệp, sở thích, khuynh hướng nhu cầu, lợi ích...; sự

khác biệt đó sớm hay muộn, công khai hay thầm kín, dù hợp pháp hay bất hợp pháp cũng sẽ bộc lộ, và do đó, sẽ dần hình thành những tổ chức của các nhóm công dân nhằm vào những mục tiêu khác nhau với những cách thức tổ chức và hoạt động khác nhau. Mỗi cá nhân chưa đủ quan trọng để tiếng nói riêng của mình có trọng lượng nhưng nếu nhiều người tập hợp lại tạo thành nhóm thì tiếng nói chung sẽ có trọng lượng hơn. Những nhu cầu chưa được đáp ứng của người dân ngày càng bức xúc, họ tập hợp những người có cùng nhu cầu để tạo nên một tiếng nói có trọng lượng hơn, có ảnh hưởng hơn đối với xã hội và thông qua đó buộc những người cầm quyền phải nghe thấy và có sự quan tâm đáp ứng thỏa đáng ở mức độ nhất định. Sự ra đời của các tổ chức xã hội độc lập cũng tất yếu như tất yếu tồn tại những lợi ích, nhu cầu khác nhau trong xã hội. Lợi ích, nhu cầu, nguyện vọng của cá nhân, nhân dân, xã hội không những thể hiện ở chính sách của nhà nước mà còn thể hiện ở tôn chỉ, mục đích và sự phối hợp hoạt động của các tổ chức xã hội dân sự. Thông qua các tổ chức này người dân thể hiện, biểu đạt được ý chí, nguyện vọng, lợi ích của mình với nhà nước, chính quyền. Đồng thời, “Các tổ chức phi chính phủ có thể đóng vai trò là những tổ chức tạo nên sự kiểm soát và cân bằng đối với việc lạm dụng quyền lực ở các cấp khác nhau, và tạo ra những cách thức khác nhau để lắng nghe ý kiến của công chúng. Chính phủ tốt cần phải có những tổ chức mạnh đóng vai trò trung gian giữa chính phủ với các công dân của mình”. Do đó, “Một xã hội công dân (dân sự) tích cực và mạnh là cơ sở của bốn cột trụ trong chế độ quản lý nhà nước: tính minh bạch, trách nhiệm, sự

tham gia, và pháp quyền” [6, tr.612, 624]. Sự tham gia của người dân vào các hoạt động chính trị, xã hội được coi như một giá trị dân chủ và như một cơ hội cho sự phát triển tự thân và đầy đủ của mỗi cá nhân. Ngay cả trong trường hợp mọi quyết định cuối cùng đều là ý chí của đa số, các nhóm thiểu số vẫn được phép vận dụng những phương pháp đã được thể chế hoá để giành ảnh hưởng hoặc thắng lợi cho quan điểm của mình. Một trong những cách thức người dân thực hiện những quyền dân chủ của mình là thông qua các tổ chức xã hội. Sự hình thành các tổ chức xã hội trong khuôn khổ pháp luật là một phương thức an toàn cần thiết giải tỏa những căng thẳng và năng lượng tích tụ trong xã hội. Mặt khác, với một chi phí có hạn, nhà nước không phải lúc nào cũng đủ khả năng và nguồn lực để quan tâm đến mọi lĩnh vực của cuộc sống, đáp ứng mọi nguyện vọng, nhu cầu của mọi người dân. Nhà nước cũng không thể bao biện, bao quát, áp đặt, làm thay được xã hội công dân trong nhiều vấn đề. Các tổ chức xã hội dân sự có khả năng làm tốt hơn nhà nước trong một số lĩnh vực và đó cũng là nhu cầu tất yếu của người dân tự thực hiện những nguyện vọng của mình mà nhà nước, vì nhiều lí do, chưa thực hiện hoặc không thực hiện được. Tuy nhiên, “Các tổ chức xã hội công dân (dân sự) cũng có thể bao gồm những hiệp hội có động cơ bạo lực, tham lam, lợi ích cục bộ, thù địch sắc tộc, và đàn áp xã hội, cũng như các tổ chức kinh doanh vận động hành lang như ngành công nghiệp thuốc lá, là không thể đại diện cho lợi ích đông đảo của công chúng” [6, tr.613].

Ngân hàng Thế giới, trong khi đề cao vai trò của các tổ chức xã hội dân sự trong việc

tạo ra cơ chế để người dân tham gia vào công việc của chính phủ đã cảnh báo rằng: “Không phải mọi tổ chức của xã hội công dân đều có tinh thần trách nhiệm đầy đủ, hoặc là với những thành viên riêng của họ hoặc là với công chúng nói chung. Và mặc dù một số nhóm có thể rất to mồm, những lợi ích mà họ đại diện có thể không được phân chia một cách rộng rãi”; “Có một số tổ chức phi chính phủ (NGO) được tạo ra một cách cơ hội, để tiến cử những lợi ích hẹp hòi và những thành viên có cùng đặc quyền đặc lợi, thường làm thiệt hại cho những người không có tiếng nói và yếu thế” [8, tr.139, 144]. Thực tế, bên cạnh vai trò tích cực của đa số các tổ chức xã hội dân sự, vẫn có một số tổ chức, trong những trường hợp nhất định có xu hướng chính trị hóa, can thiệp sâu, thậm chí lũng đoạn các hoạt động chính trị không chỉ trong nước mà cả ngoài nước, vượt quá phạm vi, giới hạn cho phép, trái với tôn chỉ, mục đích đã được xác định khi thành lập. Một số tổ chức xã hội dân sự hoạt động chưa thực sự đại diện cho giới, ngành nghề, nhóm, cộng đồng dân cư mà mình đại diện; không tuân thủ nguyên tắc phi lợi nhuận.

3. Một số quan niệm ở Việt Nam về vai trò của xã hội dân sự

Ở Việt Nam, thuật ngữ xã hội dân sự mới xuất hiện gần đây; nội hàm của nó còn chưa được hiểu thống nhất; vai trò của xã hội dân sự cũng đang có nhiều ý kiến khác nhau. Phần lớn các nhà khoa học cho rằng sự ra đời, phát triển của xã hội dân sự là một tất yếu khách quan và với sự lãnh đạo của Đảng, quản lý của Nhà nước, xã hội dân sự có vai trò tích cực đối với sự phát

triển xã hội. Chẳng hạn, một số ý kiến cho rằng: “Xã hội dân sự là một trong những lĩnh vực cơ bản của đời sống xã hội, tập hợp các mối quan hệ tự nguyện, tự quản của người dân, liên kết con người với nhau thành các tổ chức, không vì mục tiêu lợi nhuận, độc lập tương đối với nhà nước và thị trường nhằm thỏa mãn các nhu cầu và lợi ích nhất định của cá nhân hoặc cộng đồng” [10]; “Xã hội dân sự là tổng thể các quan hệ và các tổ chức, các mạng lưới tổ chức xã hội được hình thành và hoạt động theo nguyên tắc dân chủ, tự nguyện, tự chủ, tự chịu trách nhiệm, tự trang trải về kinh phí, trong khuôn khổ pháp lý và đạo lý, phối hợp với nhà nước để kiểm soát và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền, thúc đẩy phát triển kinh tế, từng bước hoàn thiện và phát huy vai trò của xã hội dân chủ, nhằm duy trì, bảo đảm sự ổn định, cân bằng và phát triển bền vững của nhà nước và của xã hội, hiện thực hoá quyền lợi của mỗi cá nhân và cộng đồng” [9]; “Xã hội công dân (dân sự) là hệ thống các tổ chức của công dân, các cộng đồng công dân và các quan hệ giữa chúng, nhằm hiện thực hóa các cá nhân và nhân cách, nối các cá nhân với hệ thống xã hội, củng cố và bảo vệ lợi ích cộng đồng. Đồng thời thông qua các cộng đồng, xã hội công dân phối hợp hoạt động với nhà nước, đảm bảo cho quan hệ giữa nhà nước và xã hội cân bằng, ổn định, tạo các điều kiện tối ưu cho phát triển bền vững và tiến bộ xã hội” [12]; “Xã hội dân sự đóng vai trò quan trọng trong phát triển và thúc đẩy phát triển xã hội...; tạo điều kiện để các tổ chức xã hội và người dân tham gia vào việc hoạch định, thực hiện và giám sát việc thực hiện các chủ trương, chính sách

và pháp luật của Nhà nước, thực hiện trách nhiệm phản biện đối với Nhà nước; ghi nhận, củng cố và phát triển dân chủ...; khẳng định và phát triển tính lành mạnh, năng động, tự giác và tự quản của người dân” [13]; xã hội dân sự có vai trò “hỗ trợ nhà nước, phát huy sức mạnh toàn dân, giám sát, thúc đẩy dân chủ và đoàn kết xã hội” [3]. Xác định rõ hơn tính đặc thù của xã hội dân sự ở nước ta, có ý kiến cho rằng “Xã hội dân sự ở nước ta là xã hội dân sự định hướng xã hội chủ nghĩa và có vai trò tích cực: là nguồn lực thúc đẩy phát triển xã hội...; là đối tác của Nhà nước, bổ sung, hỗ trợ Nhà nước trong quá trình phát triển kinh tế - xã hội...; là lực lượng củng cố và phát triển dân chủ, góp phần tích cực vào quá trình dân chủ hóa...; là lực lượng tham gia thực hiện quản trị xã hội và trực tiếp thực hiện tự quản xã hội...; là nhân tố khẳng định và phát triển tính năng động, tự giác, tự nguyện và tự quản của người dân; là lực lượng góp phần xây dựng, củng cố và phát triển hài hòa, đồng thuận xã hội và tham gia giải quyết xung đột xã hội” [1].

Bên cạnh việc khẳng định vai trò tích cực của xã hội dân sự đối với phát triển xã hội, các ý kiến cũng lưu ý những hạn chế, yếu kém của các tổ chức xã hội dân sự ở nước ta. Chẳng hạn có một số ý kiến sau: “Một số tổ chức xã hội hoạt động hình thức, kém hiệu quả, chưa đáp ứng được nguyện vọng và lợi ích của đoàn viên, hội viên; có xu hướng “hành chính hóa” về mặt tổ chức và hoạt động, do đó khả năng thu hút, tập hợp hội viên bị hạn chế” [11]; “Một số tổ chức xã hội dân sự trong tổ chức và hoạt động có xu hướng vụ lợi hóa, không tuân thủ nguyên tắc “phi lợi nhuận”, lợi dụng

danh nghĩa tổ chức để vụ lợi, mưu cầu lợi ích cục bộ, cá nhân, phương hại đến lợi ích của các thành viên của mình, lợi ích chung của xã hội. Một số tổ chức xã hội dân sự có khả năng bị các thế lực thù địch chống đối chế độ ta lợi dụng với mưu đồ gây mất ổn định chính trị - xã hội, phá hoại đất nước ta” [1]. Cá biệt có ý kiến nhấn mạnh đến tác động tiêu cực của xã hội dân sự: “Hiện nay, các nước, các tổ chức quốc tế, các NGO nước ngoài đang tìm mọi cách để hình thành, phát triển xã hội dân sự theo tiêu chí phương Tây ở Việt Nam, qua đó thực hiện mục tiêu lật đổ chế độ xã hội chủ nghĩa bằng phương pháp “bất bạo động”, “phi vũ trang” [2].

4. Kết luận

Ở nước ta, thuật ngữ xã hội dân sự mới xuất hiện gần đây, do đó sự tiếp nhận nó nằm trong quy luật xuất hiện của cái mới, tức là còn chưa thật thống nhất về nội hàm của khái niệm cũng như về bản chất, vai trò của nó. Do vậy, cần có thời gian để mọi người làm quen, giảm dần sự e ngại và ngày càng nhận thức rõ hơn bản chất, vai trò của xã hội dân sự đối với phát triển xã hội. “Trên thực tế, hiện nay đã hình thành rất nhiều các tổ chức xã hội dân sự như các hội, các ngành kinh tế, các lĩnh vực khoa học và công nghệ, các lĩnh vực dịch vụ. Sự thực, một khuôn mặt xã hội dân sự kiểu mới ở nước ta đang hình thành, có thể coi đó là bước tiến của nền dân chủ, khác về bản chất với xã hội trước đổi mới. Tuy vậy, về mặt thể chế, phạm trù xã hội dân sự chưa được xác định trong văn bản, tức là chưa dám đặt viên gạch thứ ba (là xã hội dân sự) tạo cơ sở đầy đủ cho mối quan hệ thể chế kinh tế chính trị nước ta” [4].

Như vậy, mặc dù còn nhiều ý kiến khác nhau, song có thể thấy trên thực tế hiện nay ở nước ta đã có các tổ chức xã hội dân sự và các tổ chức này có vai trò tích cực đối với sự phát triển xã hội: tập hợp các nhu cầu cá nhân, nhóm, tổ chức, cộng đồng để hình thành các nhu cầu xã hội, nhu cầu chính sách, tạo môi trường xã hội thuận lợi để người dân hình thành và phát triển tri thức, kỹ năng quản lý xã hội; bảo vệ các quyền, lợi ích chính đáng, hợp pháp của thành viên, hội viên; phát huy và thực hành dân chủ, tham gia xây dựng và giám sát, phản biện xã hội đối với chính sách, pháp luật của Nhà nước; tham gia cung ứng các dịch vụ công, hoạt động từ thiện, nhân đạo, khắc phục những hậu quả của thiên tai, bảo vệ môi trường; thực hiện đối ngoại nhân dân, tăng cường sự hiểu biết, hợp tác, giúp đỡ lẫn nhau trong việc giải quyết các vấn đề có tính chất toàn cầu như bảo vệ môi trường sinh thái, chống đói nghèo, giảm nhẹ thiên tai...

Để phát huy hơn nữa vai trò của xã hội dân sự định hướng xã hội chủ nghĩa đối với phát triển xã hội ở nước ta hiện nay, cần nghiên cứu hoàn thiện hệ thống thể chế quản lý nhà nước đối với xã hội dân sự theo hướng kết hợp phát huy vai trò tự quản của tổ chức, quản lý nội bộ với sự lãnh đạo của Đảng, quản lý của Nhà nước nhằm, một mặt bảo đảm tính chất “phi nhà nước”, mặt khác tăng cường sự kiểm tra, giám sát của các cơ quan nhà nước đối với xã hội dân sự.

Tài liệu tham khảo

- [1] Báo cáo kết quả nghiên cứu (2010), “Cơ sở lý luận và thực tiễn của sự hình thành và phát triển xã hội dân sự định hướng xã hội chủ

- nghĩa ở Việt Nam trong giai đoạn hiện nay”, Đề tài cấp nhà nước KX.10.09.
- [2] Dương Văn Cừ (2012), “Xã hội dân sự - một thủ đoạn của diễn biến hòa bình”, Báo *Nhân Dân*, ngày 31 tháng 8.
- [3] Phạm Văn Đức (2011), “Vai trò của xã hội dân sự trong nền chính trị hiện đại”, Tạp chí *Lý luận Chính trị*, số 4.
- [4] Trần Ngọc Hiên (2008), “Kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa với nhà nước pháp quyền và xã hội dân sự nước ta”, Tạp chí *Cộng sản điện tử*, tháng 5.
- [5] Lê Thị Thanh Hương (Chủ biên) (2009), *Xã hội dân sự ở Malaysia và Thái Lan*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
- [6] Ngân hàng Phát triển Châu Á (2003), *Phục vụ và duy trì: Cải thiện hành chính công trong một thế giới cạnh tranh*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [7] Ngân hàng Thế giới, *Sổ tay kinh nghiệm pháp luật về các tổ chức phi chính phủ*.
- [8] Ngân hàng Thế giới (1998), *Nhà nước trong một thế giới đang chuyển đổi*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [9] Dương Xuân Ngọc (2009), *Xây dựng xã hội dân sự ở Việt Nam. Một số vấn đề lý luận và thực tiễn*, Nxb Chính trị - Hành chính, Hà Nội.
- [10] Thang Văn Phúc, Nguyễn Minh Phương (Đồng chủ biên) (2007), *Đổi mới tổ chức và hoạt động của Mặt trận Tổ quốc và các tổ chức chính trị - xã hội ở nước ta hiện nay*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [11] Thang Văn Phúc, Nguyễn Minh Phương (Đồng chủ biên) (2012), *Phát huy vai trò của các tổ chức xã hội ở Việt Nam*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [12] Phan Xuân Sơn (2010), *Các chuyên đề bài giảng chính trị học*, Nxb Chính trị - Hành chính, Hà Nội.
- [13] Võ Khánh Vinh (2008), “Một số vấn đề lý luận về xã hội dân sự”, Tạp chí *Khoa học xã hội Việt Nam*, số 4.
- [14] Viện Nghiên cứu Quản lý kinh tế Trung ương (2008), *Kỷ yếu hội thảo ngày 4 tháng 4*, Hà Nội.
- [15] VIDS (2006), *Đánh giá ban đầu về xã hội dân sự ở Việt Nam*, Hà Nội.
- [16] Larry Diamond, *Hướng tới củng cố dân chủ*, The John Hopkins University Press.
- [17] Thomas Meyer và Nicole Breyer (2007), *Tương lai của nền dân chủ*, Nxb Lý luận chính trị, Hà Nội.